

การประกอบสร้างคำฉันท์ของกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
Constructive Techniques of Khamchanda Literary Works
of the Poets in King Rama VI

¹นวพร คำเมือง

Nawaphorn Khummuang

²วรวรรณ์ ศรียาภัย

Warawat Sriyabhaya

³บุญยงค์ เกศเทศ

Bunyong Ketthet

⁴วรัญญา ยิ่งยงศักดิ์

Waranya Yingyongsak

มหาวิทยาลัยพะเยา

University of Phayao

¹Corresponding Author, Email: nawaphorn8521@gmail.com

Received May 17, 2022; Revised June 26, 2022; Accepted: June 30, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประกอบสร้างคำฉันท์เพื่อแสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครในวรรณกรรมคำฉันท์ทางด้านรูปแบบ เนื้อหา และวรรณศิลป์ โดยศึกษาจากวรรณกรรมของกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจำนวน 20 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่า การประกอบสร้างคำฉันท์ของกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการใช้รูปแบบคำประพันธ์ในการแสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครแตกต่างไปจากตำราการแต่งฉันท์ เนื้อหาที่นำมาใช้ในการประพันธ์มีที่หลากหลายทั้งจากการคิดสร้างสรรค์เรื่องขึ้นใหม่ การถอดความจากวรรณกรรมภาษาต่างประเทศ ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมศาสนา ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดี ได้รับอิทธิพลจากบทละคร ได้รับอิทธิพลจากตำนาน นอกจากนี้วรรณกรรมคำฉันท์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังมีวรรณศิลป์ที่งดงามทั้งทางด้านสัทลักษณ์ในการเลือกใช้คำที่มีเสียงเหมาะสม ศัพท์ลังการ ในการเลือกคำที่สื่อความหมายเหมาะสม อรรถลังการ ใช้ศิลปะใน

การใช้ภาษา การใช้สัญลักษณ์และการใช้สำนวน และสัมพันธ์ลึงการ ในการเชื่อมโยงข้อความให้มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

คำสำคัญ: การประกอบสร้าง; คำฉันท์; พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

Abstract

This article aims to study the constructive techniques of KhamChanda to express the emotional state of the characters in Kham Chanda literary works in the aspect of form, content, and art of literature. It was studied by the literature of 20 poets in the reign of King Rama VI. It was found that the construction of Kham Chan by the poets in the reign of King Rama VI has used the literary form of poetry to express the emotional state of the character which is different from the composition text. The content is used for the composition, and there are a variety of sources, both from the creation of one own idea. The transcriptions of foreign-language literature were influenced by religious literary works, literature, plays, and legends. In addition, Kham Chanda Literary works in the reign of King Rama VI also have beautiful art literature in the aspect of sound which has chosen the appropriate sound, in the aspect of the vocabulary which has chosen the words with appropriately meaning, the aspect of the content which has used the art of language usage, using the symbol and idioms, and the aspect of relation or compound which has connected the text to be a unified relationship.

Keywords: constructive techniques; Kham Chanda; King Rama VI

บทนำ

วรรณกรรมเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่เป็นมรดกของชาติ วรรณกรรมในแต่ละยุคสมัยจะมีลักษณะแตกต่างกันทั้งทางด้านรูปแบบคำประพันธ์ เนื้อหาของวรรณกรรม กลวิธีการประพันธ์ขึ้นอยู่กับลักษณะทางสังคมในยุคนั้น วรรณกรรมในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความเจริญเป็นอย่างมากทั้งวรรณกรรมร้อยแก้วและวรรณกรรมร้อยกรอง ทั้งที่เป็นวรรณกรรมที่กวีสร้างสรรค์เอง แปรจากวรรณกรรมภาษาต่างประเทศ และที่ดัดแปลงจากวรรณกรรมอื่นทั้งในรูปแบบของเรื่องสั้น นวนิยาย หรือบทละคร

วรรณกรรมที่โดดเด่นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นวรรณกรรมที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทคำฉันท์ ซึ่ง (วราภรณ์ บำรุงกุล, 2537) ได้กล่าวถึงการแต่งฉันท์ประเภทร้อยกรองได้กล่าวไว้ว่าเป็นคำประพันธ์ที่แต่งยากที่สุด เพราะต้องสรรหาคำมาประพันธ์ให้ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ที่มีการกำหนดตำแหน่งของคำครุและคำลหุ

ปัญญา บริสุทธิ์ได้กล่าวว่า “การแต่งคำประพันธ์ด้วยฉันทในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนับได้ว่าเป็นยุคที่เฟื่องฟูที่สุด” (ปัญญา บริสุทธิ์, 2534) ทั้งนี้เนื่องจากมีความหลากหลาย ทั้งทางด้านผู้แต่งที่มีเป็นจำนวนมากทั้งที่อยู่ในชนชั้นกษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ขุน

นาง และสามัญชน มีวรรณกรรมหลายเรื่องที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักจนถึงปัจจุบัน มีเนื้อหาที่หลากหลายทั้งทางด้านบทสวดดีเฉลิมพระเกียรติ บทละคร นิทานชาดก คติคำสอน อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าวรรณกรรมที่แต่งด้วยฉันทจะมีเป็นจำนวนมากในยุคนั้น แต่การศึกษาวรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวยังมีลักษณะเฉพาะ เช่น ศึกษาเพียงวรรณกรรมเฉพาะเรื่อง ศึกษาภาพรวมของวรรณกรรมคำฉันท์ การศึกษาเฉพาะวรรณกรรมของกวีท่านใดท่านหนึ่ง

การศึกษาวรรณกรรมคำฉันท์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาการประกอบสร้างวรรณกรรมคำฉันท์ของกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทั้งทางด้านรูปแบบ เนื้อหา และวรรณศิลป์เพื่อทำให้มองเห็นถึงอัตลักษณ์ของวรรณกรรมคำฉันท์ในสมัยนั้น อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับการยกย่องว่าเป็นยุคเฟื่องฟูของวรรณกรรมคำฉันท์

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการประกอบสร้างคำฉันท์เพื่อแสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทั้งทางด้านรูปแบบ คำประพันธ์ เนื้อหา และวรรณศิลป์ในวรรณกรรมคำฉันท์ของกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นวรรณกรรมที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันทในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจำนวน 20 เรื่อง โดยคัดเลือกจากวรรณกรรมของกวีที่มีระดับชั้นทางสังคมแตกต่างกัน มีลักษณะเป็นเรื่องเล่า โดยมีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำฉันท์ทั้งทางด้านรูปแบบ คำประพันธ์ เนื้อหา และวรรณศิลป์
2. กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยทางด้านภาวะอารมณ์ของตัวละครและองค์ประกอบวรรณศิลป์ทั้งในระดับคำและข้อความ
3. คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจากวรรณกรรมเรื่องเล่าที่ประพันธ์ด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันทของกวีที่มีระดับชั้นทางสังคมแตกต่างกันในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโดยการเจาะจงจำนวน 20 เรื่อง คือ มัทนะพาธา ปริยทรรศิกา มนุษย์สรวยหรือไม่สรวย อลินจิตต์คำฉันท์ มหาชาติคำฉันท์ พระนลคำฉันท์ อิลราชคำฉันท์ กฎาหกคำฉันท์ พหลควาวิคำฉันท์ วินิตวานิชคำฉันท์ มารวิชัยคำฉันท์ สามัคคีเภทคำฉันท์ อิลลิสชาดกคำฉันท์ เวทีพะชาดกคำฉันท์ เปสการบุตรคำฉันท์ ศรีสุตาคำฉันท์ ปขาวเพ็ชรคำฉันท์ กัญหาวิชาดกคำฉันท์ สุวชาติคำฉันท์ และ ทารกนิทานคำฉันท์
4. เก็บรวบรวมข้อมูลด้านคำประพันธ์ที่แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครโดยใช้เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบบันทึกข้อมูลคำประพันธ์แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครตามทฤษฎีวรรณคดี สันสกฤต

5. วิเคราะห์ข้อมูลจากคำประพันธ์ที่แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครจากวรรณกรรมทั้ง 20 เรื่องทางด้านรูปแบบคำประพันธ์ เนื้อหา และวรรณศิลป์

6. สรุปและอภิปรายผล

7. นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

จากการศึกษาการประกอบสร้างคำฉันท์เพื่อแสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครในวรรณกรรม คำฉันท์ของกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พบว่า

1. รูปแบบคำประพันธ์

การศึกษาวิเคราะห์คำประพันธ์ที่แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครในวรรณกรรมคำฉันท์ใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พบว่ากวีใช้คำประพันธ์ร้อยกรองในการแสดงภาวะ อารมณ์ของตัวละคร 2 ประเภท คือ กาพย์และฉันท์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 กาพย์ รูปแบบคำประพันธ์ประเภทกาพย์ที่ใช้ในการแสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครมี ดังนี้ กาพย์ยานี ในการแสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความทุกข์โศก กาพย์ฉับบ่ แสดง ภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความรัก ความขบขัน ความทุกข์โศก ความโกรธ ความมุ่งมั่น ความกลัว ความพิศวง ความสงบ และกาพย์สุรางคนางค์ ในการแสดงภาวะอารมณ์ของตัวละคร ทางด้านความทุกข์โศก ความโกรธ ความมุ่งมั่น ความกลัว ความพิศวง และความสงบ

1.2 ฉันท์ รูปแบบคำประพันธ์ประเภทฉันท์ที่ใช้ในการแสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครมีดังนี้ สัททูลวิกิพิตฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความรัก ความทุกข์โศก ความโกรธ ความกลัว ความพิศวง อารยาฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้าน ความรัก อินทรวงค์ ฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความรัก ความทุกข์โศก อินทรวีเชียรฉันท์ ใช้แสดง ภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความรัก ความทุกข์โศก ความโกรธ ความมุ่งมั่น ความกลัว ความ พิศวง ความสงบสันตติกลฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความรัก ความทุกข์โศก ความโกรธ ความมุ่งมั่น ความกลัว ความพิศวง โศกฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละคร ทางด้านความรัก อีทิสันฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความรัก ความทุกข์โศก ความโกรธ สาลินีฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความทุกข์โศก ความมุ่งมั่น ความ พิศวง ความสงบ สัทธราฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความทุกข์โศก ความพิศวง ปิยงวาทฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความทุกข์โศก อุปชาติฉันท์ ใช้แสดงภาวะ อารมณ์ของตัวละครทางด้านความทุกข์โศก ความโกรธ มาณวกฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัว ละครทางด้านความทุกข์โศก ความสงบ อุปนทรวีเชียรฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละคร ทางด้าน ความโกรธ ความพิศวง กมลฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความโกรธ ความรังเกียจ ฤชงคพายตฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความโกรธ ความมุ่งมั่น ความพิศวง ความสงบ อุปภูริตาฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความมุ่งมั่น ความ พิศวง วิชุนมาลาฉันท์ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความกลัว วิณินีฉันท์ ใช้แสดงภาวะ อารมณ์ของตัวละครทางด้านความรัก จิตรปทาฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้าน ความกลัว เวสสเทวีฉันท์ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความสงบ อินทริลาตະฉันท์ใช้

แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความ หุกข์โศก มาลีนี้ฉันท์ ใช้แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครทางด้านความรัก

2. เนื้อหา

จากการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาของวรรณกรรมคำฉันท์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่าเนื้อหาของวรรณกรรมที่มีที่มาของเนื้อหา 6 ลักษณะ คือ

2.1 ประพันธ์ด้วยตนเอง วรรณกรรมคำฉันท์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ผู้ประพันธ์ได้จินตนาการและสร้างสรรค์เนื้อเรื่องด้วยตนเอง คือ บทละครพูดคำฉันท์เรื่อง มัทนะพาธา มนุษย์สรวยหรือไม่สรวย ศรีสุตาคำฉันท์ ปชวาเพ็ชรคำฉันท์ และทারণิทานคำฉันท์

2.2 การถอดความ การถอดความเป็นการแปลให้เข้าใจเรื่องได้ง่ายยิ่งขึ้น วรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ใช้วิธีการถอดความจากวรรณกรรมต่างประเทศ คือ บทละครเรื่องปริยทรรคิคา

2.3 ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมศาสนา วรรณกรรมคำฉันท์ของไทยส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมที่ได้รับอิทธิพลวรรณกรรมชาดก ซึ่งวรรณกรรมคำฉันท์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังคงพบวรรณกรรมคำฉันท์ที่มีเนื้อหามาจากวรรณกรรมชาดกจำนวน 9 เรื่อง คือ อลินจิตต์คำฉันท์ แต่งตามเนื้อเรื่องอลินจิตตชาดกในนิบาตชาดกในสมัยที่พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอลินจิตตกุมารมหาชาติคำฉันท์ มีที่มาจากทศชาติชาดกซึ่งกล่าวถึงชาติปางหนึ่งของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรเพื่อทรงบำเพ็ญทานบารมี กฎาหคคำฉันท์ เป็นวรรณกรรมที่ประพันธ์ตามเนื้อเรื่องในชาดกเรื่องที่ 125 กฎาหคชาดก เอกนิบาต พหลคาวิคำฉันท์ ประพันธ์ตามเนื้อเรื่องของนิทานพหลคาวิชาดกในปัญญาสชาดก สามัคคีเภทคำฉันท์ เป็นวรรณกรรมที่ได้เค้าโครงเรื่องมาจากสุมังคลวิลาสณี ซึ่งเป็นอรรถกถาหาปรินิพพานสูตรในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค อิลลิสชาดกคำฉันท์ วรรณกรรมเรื่องอิลลิสชาดกคำฉันท์เป็นวรรณกรรมที่ได้เค้าโครงเรื่องมาจากชาดกเรื่องที่ 8 อิลลิสชาดก เอกนิบาต เวทัพพะชาดกคำฉันท์ ประพันธ์ตามเค้าโครงเรื่องจากชาดกเรื่องที่ 48 เวทัพพะชาดก เอกนิบาต ในนิบาตชาดก กัญฐหาริชาดกคำฉันท์ วรรณกรรมเรื่องนี้มีที่มาจาก อรรถกถากัญฐหาริชาดกที่ 7 มารวิชัยคำฉันท์ ประพันธ์ตามเค้าโครงเรื่องพุทธประวัติของพระพุทธเจ้า

2.4 ได้รับอิทธิพลจากวรรณคดี ประกอบด้วย พระนลคำฉันท์ พระนลคำฉันท์เป็นวรรณคดีนิทานที่มีที่มาจากวรรณคดีสันสกฤตชื่อ “นโลปาชยานม” อิลราชคำฉันท์ เป็นวรรณกรรมคำฉันท์ที่มีที่มาจากนิทานเรื่องอิลราชในหนังสือป่อเกิดรามเกียรติ์

2.5 ได้รับอิทธิพลจากบทละคร วรรณกรรมคำฉันท์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีเนื้อเรื่องจากการได้รับอิทธิพลจากนิยาย คือ วินิตวานิชคำฉันท์ ได้รับอิทธิพลมาจากบทละครพูดเรื่อง “The Merchant of Vencie” ของ William Shakespeare จากต้นฉบับของชาลส์ แลมป์ (Charles Lamb)

2.6 ได้รับอิทธิพลจากตำนานและปกรณัม วรรณกรรมคำฉันท์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีเนื้อเรื่องจากการได้รับอิทธิพลจากตำนาน คือ เปสการบุตรีคำฉันท์ สุวชาติคำฉันท์

3. วรรณศิลป์

จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำฉันท์ของกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่ากวีมีการใช้วรรณศิลป์หรือศิลปะการประพันธ์เพื่อแสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครที่น่าสนใจในหลากหลายด้าน ทั้งในระดับเสียง คำ ข้อความ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 สัทลังการ สัทลังการ คือ การเลือกใช้คำที่มีเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ที่เหมาะสมกับการสื่อความหมายในบทประพันธ์ เช่น คำประพันธ์ตอนหนึ่งในเรื่องพหลค่าวีคำฉันท์ตอนที่บรรยายถึงความโศกเศร้าเสียใจของนางพหลที่ต้องจากลาลูกไปเพื่อเดินทางไปให้เสือกิน ดังคำประพันธ์ที่ว่า

โลมเสียลูกน้อยสร้อยศัลย์	อาดูรแต่ยัน
ระทวยระทดเทาเทา	
อาลัยลานแลลาเอา	รস্য่อมยังเยาว์
จำจากพิบากวางวาย	

(หลวงธรรมาภิมณฑ์ (ถึก จิตรถึก), 2556)

หลวงธรรมาภิมณฑ์ (ถึก จิตรถึก) เลือกใช้กาพย์ฉบังในการแต่งบทประพันธ์เพื่อแสดงภาวะอารมณ์ทุกข์โศกของตัวละคร การใช้กาพย์ในการแต่งจะไม่มีการบังคับครุและลหุซึ่งหมายถึงไม่มีการบังคับเรื่องเสียงพยัญชนะสั้นยาวและคำที่มีตัวสะกดหรือไม่มีตัวสะกด ดังนั้นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้ผู้อ่านเข้าถึงอารมณ์ของตัวละครได้เป็นอย่างดี คือ การเลือกใช้คำที่มีพยัญชนะส่วนใหญ่เป็นพยัญชนะกลุ่ม Sonolant ประกอบไปด้วยเสียงกึ่งสระ ย ว เสียงนาสิก น ม ง และเสียงพยัญชนะเหลว ล ร เป็นจำนวนมาก ดังคำว่า โลม เสีย ลูก น้อย ยัน ระในคำว่าระทวย ระในคำว่าระทด ลัย ลาน แล ลา รস্য่อม ยัง เยาว์ วาง วาย จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่ากาพย์ฉบัง 2 บทจะต้องมีจำนวน 32 พยางค์ แต่กวีเลือกใช้พยัญชนะในกลุ่ม Sonolant ไปแล้วจำนวน 17 พยางค์ คิดเป็นร้อยละ 53.125

การเลือกใช้พยัญชนะกลุ่ม Sonolant ในคำต่างๆ ข้างต้น ทำให้ผู้อ่านรู้สึกถึงความอ่อนไหว เคลื่อนไหว ไม่มั่นคง ดังเช่นอารมณ์ทุกข์โศกของนางพหลที่จำเป็นจะต้องพลัดพรากไปจากลูกรักของตนเองทำให้ต้องร้องไห้คร่ำครวญ พร่ำพรรณนา ซึ่งอารมณ์ความรู้สึกแบบนี้เป็นอารมณ์ที่อ่อนไหวเป็นอย่างมาก

ในขณะที่คำประพันธ์ที่แสดงภาวะอารมณ์โกรธก็จะมีลักษณะการเลือกใช้คำที่มีเสียงพยัญชนะ สระ ที่แตกต่างกันออกไป ดังเช่นคำประพันธ์ในเรื่องพระนลคำฉันท์ตอนที่พระอินทร์โกรธพระนลเมื่อพระนลปฏิเสธที่จะไปพูดให้นางทมยันตีเลือกเทพมาเป็นคู่ครองในพิธิสยมพร เมื่อพระนลปฏิเสธพระอินทร์จึงรู้สึกไม่พอใจเป็นอย่างมากเพราะพระนลไม่ปฏิบัติตามคำสั่งจึงพูดขึ้นมาว่า

เมื่อนั้นพระมัทวาน	พจมานธนูเฉียว
ดูคู่ประเดี้ยวเดียว	พระกั๊กก็กลับก็กลายไป
เมื่อก็พระนลว่า	กิจการระฉันทน
โองการประการใด	ก็ปัดคิดจะบิดเปื้อน
ครั้นเราดำรัสวาน	มหิบาลก็แซ่เขื่อน
เกลื่อนกลบจะลบเลื่อน	ดูจันมีบังควร

(พระราชนิพนธ์เรื่องพระนลคำฉันท์, 2562)

ข. การเล่นคำเล่นเสียง การเล่นคำเล่นเสียง หมายถึง การนำคำที่มีรูปหรือเสียงพ้องกันหรือใกล้เคียงกันมาเล่นในเชิงเสียงและความหมายเพื่อสร้างความไพเราะให้แก่คำประพันธ์นั้นอันจะส่งผลให้ผู้อ่านเกิดการรับรู้รสของภาวะต่างๆ ได้ดีขึ้น เช่น บทละครพูดคำฉันท์เรื่องมัทนะพาธามีการใช้ศัพท์หลังการด้านการเล่นคำเล่นเสียงในตอนที่น่างมัทนาโดนเวทย์มนต์ของมายาวิณเมื่อเดินทางมาพบสุเทพณ์จึงมีลักษณะเหม่อลอย คล้ายคนกำลังนอนหลับและฝันอยู่ ดังคำประพันธ์

สุเทพณ์: ความรักละเหี่ยอุระระทด เพราะมีอาจจะคลอเคลีย

มัทนา: ความรักระทดอุระระเหี่ย ฤจะหายเพราะเคลียคลอ

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2509)

จากคำประพันธ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าผู้แต่งใช้ศิลปะในการประพันธ์โดยการสลับตำแหน่งคำใน “ละเหี่ยอุระระทด” เมื่อนางมัทนาตอบจะสลับตำแหน่งของจากตำแหน่ง 1 2 3 ของคำเป็น 3 2 1 คือ “ระทดอุระระเหี่ย” นอกจากนี้ในยังใช้วิธีดังกล่าวในคำว่า “คลอเคลีย” เมื่อนางมัทนาตอบเปลี่ยนเป็น “เคลียคลอ” การทำเช่นนี้ทำให้อ่านเกิดจินตภาพได้ว่านางมัทนาอยู่ในภาวะที่ไม่มีสติที่สมบูรณ์เนื่องจากต้องมนต์ของมายาวิณจริง ๆ

3.3 อรรถหลังการ อรรถหลังการ หมายถึง ศิลปะการใช้ภาษาในระดับข้อความทั้งทางด้านการใช้ภาพพจน์ การใช้สำนวน และการสร้างเอกภาพ ดังนี้

ก. การใช้ภาพพจน์ ภาพพจน์เป็นศิลปะและกลวิธีการใช้ภาษาเพื่อทำให้อ่านเกิดจินตภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อการรับรู้สารได้อย่างลึกซึ้ง เช่น *อุปมา* เป็นภาพพจน์ที่มีลักษณะเปรียบเทียบระหว่างของสองอย่างว่าเหมือนกัน ทั้งนี้ของนั้นอาจจะไม่ใช่ชนิดเดียวกันหรือเรื่องเดียวกัน ในการเปรียบเทียบจะมีคำที่แสดงให้เห็นเป็นคำเชื่อม เช่น คำว่า กล ดั่ง ดุจ ประดุจ ประหนึ่ง เล่ห์ เพียง ถนัดตั้ง ละม้าย แม้ เหมือน เถก ราว จากการวิเคราะห์คำประพันธ์ที่แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครในวรรณกรรมคำฉันท์ของกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบการใช้อุปมาจำนวนมาก เช่น

กลอเอ๋ย, จริงเช่นนั้นเทียว ดู!

หล่อนชายตาถุกยวนฤดีปริติเสบย

หล่อนงามยามอุระไรสไบนะปมปิด

ยามนางเก็บพิพทมจะหุบก็ตนุไสร้

ได้ถูกหัตถ์นรินวลงพ่ายศศรธา

เหมือนได้สวดยหยาดอมฤต;

ปานจันทร์บมิตเมฆ วิไล;

หาเห็นประหลาดไม่, เพราะหา

เหมือนแสงศศิมากระทบ

(พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2553)

จากคำประพันธ์แสดงภาวะอารมณ์รักขณะที่ท้าววัดตตราชกล่าวชมความงามของนางอนันนัยภาพการใช้ภาพพจน์แบบอุปมา โดยใช้คำว่า เหมือน ปาน เป็นคำเชื่อม

ข. สำนวนโวหาร สำนวนโวหารเป็นถ้อยคำที่กวีได้เรียบเรียงขึ้นมาเพื่อสื่อความมายังผู้อ่านวรรณกรรม จากการวิเคราะห์คำประพันธ์ที่แสดงภาวะทางอารมณ์ของตัวละครในวรรณกรรมคำฉันท์ของกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบการใช้สำนวนโวหาร เป็นการบรรยายโวหารเป็นการเรียบเรียงถ้อยคำในลักษณะของการชี้แจงหรืออธิบายเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น การแสดงภาวะอารมณ์รักที่แม่ว้าวและลูกว้าวคือพหลและคาวิมิให้แก่นัน ผู้เขียนได้ใช้วิธีเรียบเรียง

ถ้อยคำแบบบรรยายโวหารเพื่อให้ผู้อ่านได้มองเห็นพฤติกรรมการแสดงออกที่แม่ลูกมีต่อกันอย่าง ต่อเนื่อง ดังคำประพันธ์ที่ว่า

๑ บุตรน้อยควาศรีไส	ยลแม่ดีใจ
ต่างวังคะนองลองเชิง	
๑ ดุจดุจทาบันเทิง	เห็นแม่รื่นเริง
อารมณ์ภิรมย์สมศรี	
๑ เข้าแอบแนบชมชนนี	ซิกสรวลยวนยี่
นิยมในรศกษิรา	

(หลวงธรรมมาภิรมณ์ (ถึก จิตรกถึก), 2556)

พรรณนาโวหารเป็นการเรียบเรียงถ้อยคำอย่างละเอียดเพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพได้ โดย ปกติการเขียนพรรณนาโวหารจะมีข้อความที่ยาวกว่าการบรรยายโวหาร เช่น ในวรรณกรรมเรื่อง พระนลคำฉันท์แสดงภาวะอารมณ์รักของนางทมยันตีตอนที่นางทมยันตีได้ยินถึงความงามของ พระนลจากหงส์ทำให้รู้สึกใคร่ใคร่ไหลหลงจนนอนไม่หลับ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

เมื่อนั้นพระโงมี	ยวดีกำดัดฤดี
คำนึงพระนลมี	นยะหงส์พิหิงคะทูล
หมองหมายบ่วายว่าง	สุขนางก็สำอางก็สุญ
อาตุรอรตุลย์ภูล	พิศวาสปลาดปลาด
ยามนิทร์บนิทร์เนา	นิทระเศร้าทุนทุราย
ร้อนรนสกลกาย	บมิเหือดก็เหือดกมล
โงชนตั้งกึ่งนงเฉย	บเสวยกระยาสุคนธ์
กลุ่มกลัดสะบัดตน	อระเชิญล่ำเค็ญรำคาญ
พักตร์พิมพะพริ้มเพรา	พิศเศร้าบเบิกบ้าน
ขุนชั้นกมลมาลย์	มลหมางระคางระคาย

(พระราชนิพนธ์เชอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, 2562)

คำประพันธ์ที่แสดงภาวะอารมณ์รักของนางทมยันตีด้านบนิวิธีกร เรียบเรียงแสดงให้เห็น ถึงลักษณะของนางทมยันตีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจว่ามีลักษณะเป็นเช่นไร ทำให้ผู้อ่านเกิดจินต ภาพได้นางทมยันตีที่มีอารมณ์ที่หลงไหลและหลงรักพระนลอย่างมากจนทำให้จิตใจว่าวุ่น กลัดกลุ้ม จนส่งผลให้สุขภาพร่างกายไม่ดี

ค. การสร้างเอกภาพ การสร้างเอกภาพคือการเรียบเรียงถ้อยคำให้มีความสอดคล้อง กลมกลืนกันจนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การศึกษาเรื่องวรรณศิลป์ในคำประพันธ์พบการสร้างเอกภาพ 2 แบบ คือ การซ้ำคำ เป็นการกล่าวซ้ำโดยใช้คำคำเดียวกันหรืออาจจะใช้วิธีการหลากคำที่มีความหมายใกล้เคียงหรือสอดคล้องกันก็ได้ การซ้ำคำซ้ำความทำให้เนื้อความมีความหนักแน่นมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความชัดเจนในการสื่อสาร รวมถึงทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจเรื่องได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ด้วย เช่น

เมื่อนั้นพระโงมี	ยวดีกำดัดฤดี
คำนึงพระนลมี	นยะหงส์พิหิงคะทูล

หมองหมายป่วยว่าง	สุขนางก็สว่างก็สูญ
อาตุรอดุศลย์ภูล	พิศวาสปลาดปลคลาย
ยามนิทร์บนิทร์เนา	นิทระเศร้าทุรนทุราย
ร้อนรนสกลกาย	บมิเหือดก็เดือดกมล
โภชนตั้งกึ่งนึ่งเฉย	บเสวยกระยาสุคนธ์
กลุ่มกลัดสะบัดตน	อูระเชิญล้าเค็ญรำคาญ
พักตร์พิมพะพริ้มเพรา	พิศเศร้าบ่เบิกบ่บาน
ชุ่มชื้นกมลมาลย์	มลหมางระคางระคาย

(พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, 2562)

จากคำประพันธ์ข้างต้นเป็นคำประพันธ์ที่แสดงภาวะอารมณ์รักในเรื่องพระนลคำฉันท์ของนางทมยันตีในตอนนี้นางทมยันตีได้ยืมกิตติศัพท์เรื่องความงามของพระนลทำให้นางหลงรักพระนลตั้งแต่นั้นมา ผู้แต่งได้เลือกซ้ำคำในวรรคท้ายของบาทซึ่งเมื่อซ้ำคำแล้วที่ตามมาจะเป็นคำที่มีความหมายไปในทิศทางเดียวกันดังคำว่า กี่สว่างก็สูญ ปลคลาดปลคลาย บ่เบิกบ่บาน ระคางระคาย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คำประพันธ์ในตอนนี้มีเอกภาพและทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพอย่างชัดเจนรวมถึงเข้าใจในถ้อยคำนั้นอย่างลึกซึ้งอีกด้วย

3.4 สัมพันธlinger สัมพันธlinger เป็นศิลปะในการเรียบเรียงถ้อยคำด้วยการสร้างความสัมพันธ์ในข้อความโดยการเชื่อมโยงความในข้อความให้มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ก. การอ้างถึง การอ้างถึงเป็นการใช้รูปแบบหนึ่งแทนรูปภาพหนึ่งเพื่อที่จะได้ไม่ต้องกล่าวซ้ำ แต่ทั้งนี้ความหมายจะต้องยังคงเป็นความหมายเช่นเดิมตามรูปภาพหลักที่ต้องการกล่าวถึงนั่นเอง คำประพันธ์ที่แสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครในวรรณกรรมคำฉันท์สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีสัมพันธlinger ด้วยวิธีแบบการอ้างถึงในลักษณะ

1) การอ้างถึงแบบนำ การอ้างถึงแบบนำคือ การอ้างถึงโดยรูปภาพที่มีความหมายไม่ชัดเจนปรากฏก่อนรูปภาพที่ชัดเจน ดังนั้นเมื่อกระบวนการสื่อสารดำเนินต่อไปจึงจะพบกับรูปภาพหลักที่มีความหมายชัดเจน เช่น คำประพันธ์จากวรรณกรรมเรื่องพระนลคำฉันท์ ตอนที่นางทมยันตีเศร้าโศกเสียใจหลังจากได้รับทราบจากอำมาตย์ว่าพระนลติดการเล่นสกาจนทำให้เสียทรัพย์เป็นจำนวนมากจนถึงละลายจากการดูแลราชกิจต่างๆ

เมื่อนั้นพระรามมา	วนิดาสวรรณินี่
องค์ที่มะยันตี	จิตเลี่ยนจะจากสกันธ์

(พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, 2562)

จากคำประพันธ์ข้างต้นพบว่าในคำประพันธ์ปรากฏคำที่ต้องการสื่อถึงใครคนหนึ่งโดยใช้คำว่า “พระรามวนิดาสวรรณินี่” ซึ่งไม่ได้ปรากฏอย่างชัดเจนว่าพระรามวนิดาสวรรณินี่คือใคร แต่เมื่ออ่านต่อไปจึงพบว่าคนที่ผู้เขียนต้องการกล่าวถึง คือ นางทมยันตี

2) การอ้างถึงภายนอก การอ้างถึงภายนอก คือ การอ้างถึงที่รูปภาพหลักไม่ได้ปรากฏอยู่ในข้อความนั้น แต่อยู่ในบริบทการสื่อสาร ดังนั้นการตีความจึงต้องเชื่อมโยงกับความหมายหลักจึงจะเข้าใจได้ เช่น

หวนระลึกพระนางบ่วงทิวา	คะนิงพระน่องก็ข้องอุรา
------------------------	------------------------

พระภูวไนย

เศร้ร่ากำสตรระทระทวยหทัย

กัซัขัครวณ

โไอ้สมรเสมอสมุมาลย์ประมวล

เสงี่ยมศัคคั

ผั้วกัร้งพฐุบ่อยู่พิทักษ

จะแตกพัง

เจ้าจะหิวจะโหยจะโรยกำล้ง

พิทักษนาง

บรู้จะปลดกำศรตกระไร

สุคุณสุธรรมประจำสงวน

อูราจะใหม่หทัยจะหัก

จะเปนโฉนและไครระวัง

(พระราชวงศัเชอกรมหม่นพิทยาลงกรณ์, 2562)

จากคำประพันธ์ข้างต้นจะเห็นว่าการกล่าวถึงพระนาง พระน้อง พระภูวไนย ผั้ว เจ้า นาง ซึ่งหากอ่านข้อความที่แสดงภาวะอารมณ์เพียงเท่านั้นจะไม่ทราบว่าเป็นใครเนื่องจากกวีมิได้เอ่ยชื่อผู้ที่กล่าวถึงเลย ดังนั้นผู้อ่านจะรับรู้ได้ว่ากล่าวถึงใครจากการอ่านเนื้อหาก่อนหน้านี้ว่ามีเรื่องราวเป็นอย่างไร ซึ่งคำประพันธ์นี้เป็นคำประพันธ์แสดงภาวะอารมณ์ทุกซัศอกของพระนลในวรรณกรรมเรื่องพระนลคำฉันท์ตอนที่พระนลระลึกถึงนางทมยันตี ดังนั้น คำว่า พระนาง พระน้อง เจ้า และคำว่า นางในที่นี้จึงหมายถึงนางทมยันตี ส่วนคำว่าพระภูวไนยจึงหมายถึงพระนล

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำฉันท์ของกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พบข้อสังเกตอันนำมาสู่การอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1.รูปแบบคำประพันธ์ การประพันธ์คำฉันท์แต่เดิมจะเป็นการประพันธ์โดยใช้ลักษณะคำประพันธ์ประเภทกาพย์และฉันท์ โดยมีวรรณกรรมสมัยโบราณจะใช้กาพย์ 3 ชนิด คือ กาพย์ยานี กาพย์ฉบัง และกาพย์สุรางคนางค์ ส่วนฉันท์จะใช้ 6 ชนิด คือ อินทริเชียรฉันท์ โตฎกฉันท์ วสันตติลกลฉันท์ มาลินีฉันท์ สุกทฤวิกิพิตฉันท์ และสัทธราฉันท์

จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมคำฉันท์ของกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่ามีการนำฉันท์มาแต่งเพื่อแสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครมากกว่าวรรณกรรมโบราณ ซึ่งคำประพันธ์ประเภทฉันท์ที่นำมาใช้เพิ่มเติมมีจำนวน 16 ชนิด คือ อินทรวงศ์ฉันท์ อีทิสงฉันท์ สาลินีฉันท์ ปัยงวหาฉันท์ อุปะชาติฉันท์ อุปะนทะวิเชียรฉันท์ กมลฉันท์ อารยาฉันท์ ฤชงคปะยาดฉันท์ มาณวกฉันท์ วาณินีฉันท์ วิชชุมมาลาฉันท์ จิตรปะทาฉันท์ อุปะภูริตาฉันท์ เวสสเทวีฉันท์ อินทริลาตะฉันท์ ซึ่งหนึ่งในนั้นเป็นฉันท์ที่ไม่ปรากฏในตำราฉันท์ของไทยจำนวน 1 ชนิด คือ อารยาฉันท์

กรณีนี้แสดงให้เห็นว่าฉันท์เป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่ได้รับความนิยมมากในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะปรากฏรูปแบบฉันท์จำนวนมากทั้งที่เป็นฉันท์ที่ปรากฏในตำราฉันท์ของไทยและไม่ปรากฏในตำราฉันท์ของไทย

นอกจากนี้ในตำราการแต่งฉันท์แบบเดิมจะมีการกำหนดชนิดของฉันท์ที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการแต่งเนื้อความแต่ละประเภทไว้ ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์พบว่ากวีมีการเลือกใช้ชนิดของฉันท์ให้เหมาะสมกับเนื้อความต่างออกไปจากตำราการแต่งคำประพันธ์แบบเดิม เช่น

1. สัททูลวิกิพีดิกฉันท์ (เสื่อผยอง) มีลีลาที่เรียกว่าเสื่อผยอง มีทำนองเครื่องขริม เอาจริงเอาจัง เหมาะกับเนื้อเรื่องที่กล่าวถึงบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะที่เรียกว่าบทประณามพจน์ หรือ อาเศียรวาทต่างๆ แต่ในวรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการใช้สัททูลวิกิพีดิกฉันท์มาแต่งเพื่อแสดงภาวะอารมณ์รัก ทุกข์โศก โกรธ ของตัวละครด้วย

2. วสันตติลกฉันท์ (เม็ดฝน) เป็นฉันท์ที่มีทำนองลีลาสะสลาย เหมาะสำหรับพรรณนาสิ่งสวยงาม หรือที่เป็นเค้าความพึงเย็นๆ หู เพิ่มเติมเข้ามาเป็นส่วนประกอบ เช่น ใช้พรรณนาชมบ้านเมือง ชมธรรมชาติ และชมความงามของผู้หญิง แต่ในวรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการใช้วสันตติลกฉันท์มาแต่งเพื่อแสดงภาวะอารมณ์รัก ทุกข์โศก โกรธ ของตัวละครด้วย

3. อินทรวีเชียรฉันท (สายฟ้าพระอินทร์) เป็นฉันท์ที่มีทำนองจังหวะสะสลาย กวีจึงเลือกใช้ฉันท์ชนิดนี้ในการพรรณนาสิ่งสวยงาม หรือใช้ในความความเรียบๆ หรือบางทีก็ใช้พรรณนาความรัก ความโศก แต่ในวรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่ามีการใช้อินทรวีเชียรฉันท์มาแต่งเพื่อแสดงภาวะอารมณ์โกรธของตัวละครด้วย

4. ไตฎกฉันท์ (ประตักแทงโค) มีลีลากระชั้น สะบัดสะบิ้ง ใช้สำหรับเค้าความที่แสดงอาการโกรธเคือง ร้อนรน หรือคึกคะนอง น่าสนุกสนาน แต่บางทีอาจใช้มาฉันท์ได้เช่นกัน เพราะมีลีลา คึกคะนองเช่นเดียวกัน แต่ในวรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่า นอกเหนือจากนำไตฎกฉันท์มาแต่งเพื่อแสดงภาวะอารมณ์โกรธของตัวละครแล้วยังมีการนำมาแต่งเพื่อแสดงภาวะอารมณ์รักของตัวละครด้วย

5. อีทิสงฉันท์ (งดงาม) มีลักษณะสะบัดสะบิ้ง แต่ไม่กระชั้นอย่างไตฎกฉันท์ ใช้สำหรับเค้าความน่าหวาดกลัว เอะอะตึงตัง หรือเกรี้ยวกราด เป็นที่ระหนกตกใจ ซึ่งเนื้อความลักษณะนี้อาจใช้จิตรปทาฉันท์แทนได้ ด้วยลักษณะแบบนี้ทำให้นิยมนำอีทิสงฉันท์มาแต่งแสดงภาวะอารมณ์โกรธของตัวละคร แต่จากการศึกษาพบว่าในวรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่านอกเหนือจากนำอีทิสงฉันท์มาแต่งเพื่อแสดงภาวะอารมณ์โกรธของตัวละครแล้วยังมีการนำมาแต่งเพื่อแสดงภาวะอารมณ์รัก ความทุกข์โศกของตัวละครด้วย

6. กมลฉันท์ (ดอกบัว) ต้นวรรคของกมลฉันท์เป็นลหุเรียงกัน 2 คำ จึงมีเสียงเบาซิดกัน 2 พยางค์ จึงเหมาะสำหรับใช้กับเค้าความที่มีลักษณะตื้นเต้นเล็กน้อย หรือลักษณะเศร้าโศก จะใช้บรรยายดำเนินเรื่อง หรือบอกความรู้ แต่จากการศึกษาพบว่าในวรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่านำกมลฉันท์มาแต่งเพื่อแสดงภาวะอารมณ์โกรธของตัวละคร

7. ภูซงคประยาต (นาคเลื้อย) มีลักษณะสะสลาย จึงมักใช้ในเนื้อความที่แสดงความร่าเริง ตัดพ้อ บางทีใช้ในความโศกเศร้า หรือเชิงพรรณนา แต่จากการศึกษาพบว่าในวรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่านำกมลฉันท์มาแต่งเพื่อแสดงภาวะอารมณ์โกรธของตัวละคร

8. อินทรวงศ์ฉันท์ (เหล่ากอพระอินทร์) มีลักษณะคล้ายอินทรวีเชียรฉันท์แตกต่างกันตรงที่วรรคหลังมีคำเพิ่มขึ้นหนึ่งพยางค์ คือ มีคำลหุก่อนคำท้ายวรรคที่สองและสี่ทำให้ท้ายวรรคมีลักษณะสะบัดสะบิ้งขึ้น บรรยายความอัดอั้นตันใจ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าในวรรณกรรมในรัชสมัย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่านำอินทรวงศ์ฉันทมาแต่งเพื่อแสดงภาวะอารมณ์รักและอารมณ์ทุกข์โศกของตัวละคร

9. สัทธาฉันท (หญิงที่ทรงความงาม) เป็นฉันทที่แต่งยากอีกชนิดหนึ่ง กวีบางท่านใช้ในการพรรณนาความงามของภูมิประเทศ บางท่านใช้การบรรยายดำเนินเรื่อง บางท่านใช้บรรยายความรู้สึกที่พลุ่งพล่าน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าในวรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่านำสัทธาฉันทมาแต่งเพื่อแสดงภาวะอารมณ์ทุกข์โศกของตัวละคร

นอกจากจากประเด็นเรื่องการใช้ลักษณะคำประพันธ์มาแต่งวรรณกรรมคำฉันทมากกว่าสมัยโบราณ และมีการเลือกใช้ชนิดของคำประพันธ์ให้เหมาะกับเนื้อความตามตำราการแต่งคำประพันธ์แบบดั้งเดิมแล้ว ยังพบว่ากวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการใช้รูปแบบคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วในการแต่งคำประพันธ์เพื่อแสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครในวรรณกรรมเรื่องเดียวกัน และมีโคลงสี่สุภาพแทรกอยู่ในเนื้อเรื่อง สอดคล้องกับ (มารศรี ศุภวิไล, 2528) ซึ่งได้ศึกษาวิเคราะห์คำประพันธ์ประเภทฉันทสมัยอยุธยาทางด้านที่มา ลักษณะ และพัฒนาการของคำประพันธ์ประเภทฉันทที่ปรากฏในวรรณคดีสมัยอยุธยา ซึ่งจากการวิจัยพบว่า คำประพันธ์ประเภทฉันทเป็นคำประพันธ์ร้อยกรองของอินเดียที่มีมาแต่โบราณประมาณ 4,000 ปีมาแล้วและได้รับการยกย่องจากชาวอินเดียว่าเป็นคำประพันธ์ที่ศักดิ์สิทธิ์และสูงส่ง ประเทศไทยได้รับอิทธิพลการแต่งฉันทมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยผ่านทาง การติดต่อค้าขาย ซึ่งกวีไทยได้พยายามแต่งฉันทโดยพยายามเพิ่มเติม ดัดแปลง เพื่อให้เหมาะสมกับลักษณะการแต่งร้อยกรองของไทย เช่น การเพิ่มสัมผัสในฉันทลักษณะของฉันท ทำให้ฉันทมีเสียงคล้องจองตามแบบคำประพันธ์ไทย ทำให้มีจังหวะและมีความไพเราะ การดัดแปลงให้เป็นฉันทแบบไทยปรากฏหลักฐานครั้งแรกในเรื่องมหาชาติคำหลวง กัณฑ์มหาพน จากนั้นก็มีการแต่งคำประพันธ์โดยใช้ฉันทเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เห็นลักษณะของคำประพันธ์ประเภทฉันทที่แตกต่างกับคำประพันธ์ประเภทอื่น เช่น การกำหนดคำครุ คำลหุ ความสัมพันธ์ระหว่างชนิดของฉันทกับเนื้อหา

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้นสามารถอธิบายการใช้รูปแบบคำประพันธ์ในการแต่งวรรณกรรมได้ว่ากวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พัฒนาและปรับปรุงการแต่งคำฉันทจากเดิม ทั้งนี้เนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น การได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมต่างประเทศที่มีการแต่งบทละครเป็นร้อยแก้ว ดังนั้นการถอดคำประพันธ์จึงพยายามที่จะใช้รูปแบบคำประพันธ์แบบเดิมเพื่อให้เห็นถึงลักษณะของบทละครต่างประเทศ กวีมีความสามารถในการแต่งคำประพันธ์ประเภทฉันทซึ่งได้ชื่อว่าแต่งยากมากขึ้น มีความสามารถในการคัดสรรคำมาใช้ให้ตรงตามฉันทลักษณะของฉันทแต่ละชนิด จึงทำให้สามารถเลือกใช้ฉันทมาใช้ในการแต่งได้อย่างหลากหลายกว่าเดิม ซึ่งประเด็นนี้ทำสะท้อนให้เห็นถึงวรรณกรรมคำฉันทในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมประเภทฉันทจริงๆ

2. เนื้อหา เนื้อหาของวรรณกรรมมีหลายประเภท เช่น ศาสนาและคำสอน เรื่องเล่า บทพรรณนา บทเพลง บทสวดดีโยเกียรติ บทที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ประวัติ พงศาวดาร และจดหมายเหตุ แบบเรียน กฎหมาย กฎมณเฑียรบาล ตำรา เนื่องจากวรรณกรรมที่แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทฉันทในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีเป็นจำนวนมากจึงทำให้วรรณกรรมในยุคนี้มีเนื้อหาที่หลากหลายทั้งที่เป็นนิทาน ชาดก บทพรรณนา บทสวดดี คำสอน

สอดคล้องกับการแบ่งประเภทเนื้อหาของวรรณกรรมมีเกณฑ์การแบ่งหลายประเภท (กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2543) แบ่งประเภทของวรรณคดีโดยใช้วัตถุประสงค์ในการใช้เป็นเกณฑ์ ทำให้สามารถแบ่งวรรณคดีได้ 10 ประเภท 1. เพลงยาว ใช้เป็นบทฟากรัก หรือบทแสดงความในใจของผู้แต่ง 2. เล่าเรื่อง, เล่านิทาน เช่น บทเสภา นิทานคำกลอน บทสวดดีเฉลิมพระเกียรติ 3. แสดงความรักความอาลัย หรือคร่ำครวญในยามจากคนรักไปไกล 4. บทใช้ในการแสดงและการละเล่น เช่น บทละครรำ บทพากย์โขน บทพากย์หนังใหญ่ บทละครร้อง 5. บทร้อง เช่น บทมโหรี เพลงต่างๆ 6. บทสวด บทไหว้ (ประณามบท) 7. บทสอน เช่น สุภาชิตสอนหญิง โคลงราชสวัสดิ์ 8. บทแสดงความคิดและทัศนะต่างๆ 9. บทวิชาการ ตำราการแต่งร้อยกรอง แบบเรียน 10. บทที่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ขณะเดียวกันก็พบว่าวรรณกรรมคำฉันท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็มีที่มาที่หลากหลายด้วย มีทั้งที่เกิดจากกวีจินตนาการและสร้างสรรค์ขึ้นมา หรือได้รับอิทธิพลจากสิ่งอื่น เช่น ตำนาน ปกรณัม บทละคร วรรณคดี หรือการถอดความจากวรรณกรรมภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถด้านการแต่งคำประพันธ์ของกวีคนไทยที่มีวิธีที่หลากหลายในการสร้างสรรค์ผลงาน เป็นโอกาสที่ทำให้วงการวรรณกรรมได้มีวรรณกรรมรูปแบบใหม่เกิดขึ้น อีกประเด็นหนึ่งเรื่องการมีวรรณกรรมคำฉันท์จำนวนมาก มีเนื้อหาที่หลากหลายอาจสืบเนื่องมาจากพัฒนาการทางการพิมพ์ที่เจริญก้าวหน้าขึ้น ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อสิ่งพิมพ์ได้ง่ายขึ้น ทำให้สามัญชนได้มีโอกาสในการแสดงฝีมือทางด้านงานเขียนของตนเองลงในสื่อสิ่งพิมพ์ในสมัยนั้น

3. วรรณศิลป์ วรรณกรรมคำฉันท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการเรียบเรียงถ้อยคำเพื่อสื่อความหมายตามองค์ประกอบของวรรณศิลป์ทั้งในระดับเสียง ระดับคำ และระดับข้อความ มีความงดงามเหมาะสมทั้งทางด้านรูปแบบ เนื้อหา และภาษา ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคำประพันธ์คำฉันท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะได้รับการยอมรับและนำไปใช้ในแบบเรียนวรรณคดี สอดคล้องกับ (กุหลาบ มัลลิกะมาส, 2555) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของวรรณศิลป์สรุปได้ว่า วรรณศิลป์เป็นคุณสมบัติที่ทำให้วรรณกรรมเป็นวรรณคดี เป็นศิลปะของการเรียบเรียงซึ่งประกอบไปด้วยความรู้สึกสะท้อนใจและจินตนาการที่สร้างขึ้นเป็นรูปมีเรื่องราวเป็นรายละเอียดซึ่งองค์ประกอบของวรรณศิลป์มี 6 ประการ คือ 1. อารมณ์สะท้อนใจ 2. ความนึกคิดและจินตนาการ 3. การแสดงออก 4. ท่วงทำนองแต่ง 5. เทคนิคหรือกลวิธีที่ผู้แต่งนำมาใช้ในการถ่ายทอดความนึกคิดหรือความสะท้อนใจ 6. องค์ประกอบ คือ จุดเด่นและส่วนประกอบที่มาเสริมสร้างทำให้วรรณกรรมนั้นมีลักษณะที่ประสานกลมกลืน จากองค์ประกอบของวรรณศิลป์ข้างต้น หากต้องพิจารณาเพื่อวิเคราะห์คุณค่าทางด้านภาษาวรรณศิลป์จะต้องพิจารณาทั้งในระดับเสียง คำ และข้อความ แต่สิ่งหนึ่งที่สังเกตได้ คือ ในวรรณกรรมคำฉันท์จะปรากฏคำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตจำนวนมากทั้งนี้เพื่อให้คำเหล่านั้นสามารถนำมาวางในตำแหน่งครูลหุได้ อีกทั้งอาจมีการเปลี่ยนรูปของคำไปบ้างเพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นชัดเจนว่าต้องอ่านออกเสียงอย่างไร เช่น ตัดบางส่วนของคำออกไป ใช้เครื่องหมายทศฉากกำกับเพื่อไม่ให้ออกเสียงนั้น นอกจากนี้ยังพบว่าในวรรณกรรมบางเรื่องมีการใช้เครื่องหมายวรรคตอนเป็นจำนวนมาก เช่น จุลภาค ปรศนี อัศเจรีย์ ทั้งนี้วิธีการนี้เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงอารมณ์ความรู้สึกตัวละครได้ง่ายขึ้นโดยตีความหมายจากอวัจภาษา

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาการประกอบสร้างคำฉันท์เพื่อแสดงภาวะอารมณ์ของตัวละครในวรรณกรรม คำฉันท์ของกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ถอดเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

๑. รูปแบบการประพันธ์ เกี่ยวข้องกับรูปแบบคำประพันธ์ประเภทกาพย์ที่ใช้ในการแสดงภาวะอารมณ์ของตัวละคร และรูปแบบคำประพันธ์ประเภทฉันท์ที่ใช้ในการแสดงภาวะอารมณ์ของตัวละคร

๒. เนื้อหา เนื้อหาของวรรณกรรมมีรูปแบบของการประพันธ์ด้วยตนเอง การถอดความ การได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมศาสนา เช่น ศาสนาและคำสอน เรื่องเล่า บทพรรณนา บทเพลง บทสวดดี้อยู่ เกียรติ อิทธิพลจากวรรณคดี จากบทที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ประวัติ พงศาวดาร และจดหมายเหตุ แบบเรียน กฎหมาย กฎมณเฑียรบาล ตำรา เนื่องจากวรรณกรรมที่แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทฉันท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีเป็นจำนวนมากจึงทำให้วรรณกรรมในยุคนั้นมีเนื้อหาที่หลากหลายทั้งที่เป็นนิทาน ชาดก บทพรรณนา บทสวดดี้อยู่ คำสอน อิทธิพลจากบทละคร อิทธิพลจากตำนานและปกรณัม เช่น ตำนาน ปกรณัม บทละคร วรรณคดี

๓. วรรณศิลป์ วรรณกรรมคำฉันท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการเรียบเรียงถ้อยคำในเรื่องสี่ท่วงการ ศัพท์ท่วงการ วรรณศิลป์ทั้งในระดับเสียง ระดับคำ และระดับข้อความ อรรถท่วงการ มีความงดงามเหมาะสมทั้งทางด้านรูปแบบ เนื้อหา และภาษา และสัมพันธ์กับการคำเหล่านั้นสามารถนำมาวางในตำแหน่งครูลหุได้ อีกทั้งอาจมีการเปลี่ยนรูปของคำไปบ้างเพื่อแสดงให้เห็นชัดเจนว่าต้องอ่านออกเสียงอย่างไร เช่น ตัดบางส่วนของคำออกไป

บทสรุป

วรรณกรรมคำฉันท์ของกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการพิจารณาการใช้รูปแบบคำประพันธ์ในการแต่งวรรณกรรมได้ว่ากวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พัฒนาและปรับปรุงการแต่งคำฉันท์จากเดิม ทั้งนี้เนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น การได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมต่างประเทศที่มีการแต่งบทละครเป็นร้อยแก้ว ดังนั้นการถอดคำประพันธ์จึงพยายามที่จะใช้รูปแบบคำประพันธ์แบบเดิมเพื่อให้เห็นถึงลักษณะของบทละครต่างประเทศ กวีมีความสามารถในการแต่งคำประพันธ์ประเภทฉันท์ซึ่งได้ชื่อว่าแต่งยากมากขึ้น มีความสามารถในการคัดสรรคำมาใช้ให้ตรงตามฉันทลักษณ์ของฉันทแต่ละชนิด จึงทำให้สามารถเลือกใช้นั้นมาใช้ในการแต่งได้อย่างหลากหลายกว่าเดิม ซึ่งประเด็นนี้ทำสะท้อนให้เห็นถึงวรรณกรรมคำฉันท์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมประเภทฉันท์จริงๆ ส่วนเนื้อหาของวรรณกรรมมีหลายประเภท เช่น ศาสนาและคำสอน เรื่องเล่า บทพรรณนา บทเพลง บทสวดดุษฎีเกียรติ บทที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ประวัติ พงศาวดาร และจดหมายเหตุ แบบเรียน กฎหมาย กฎมณเฑียรบาล ตำรา เนื่องจากวรรณกรรมที่แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทฉันท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีเป็นจำนวนมากจึงทำให้วรรณกรรมในยุคนั้นมีเนื้อหาที่หลากหลายทั้งที่เป็นนิทาน ชาดก บทพรรณนา บทสวดดี คำสอน ขณะเดียวกันก็พบว่าวรรณกรรมคำฉันท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็มีที่มาจากหลากหลายด้วย มีทั้งที่เกิดจากกวีจินตนาการและสร้างสรรค์ขึ้นมา หรือได้รับอิทธิพลจากสิ่งอื่น เช่น ตำนาน ปกรณัม บทละคร วรรณคดี หรือการถอดความจากวรรณกรรมภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถด้านการแต่งคำประพันธ์ของกวีคนไทยที่มีวิธีที่หลากหลายในการสร้างสรรค์ผลงาน เป็นโอกาสดีที่ทำให้วงการวรรณกรรมได้มีวรรณกรรมรูปแบบใหม่เกิดขึ้น อีกประเด็นหนึ่งเรื่องการมีวรรณกรรมคำฉันท์จำนวนมาก มีเนื้อหาที่หลากหลายอาจสืบเนื่องมาจากพัฒนาการทางการพิมพ์ที่เจริญก้าวหน้าขึ้น ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อสิ่งพิมพ์ได้ง่ายขึ้น ทำให้สามัญชนได้มีโอกาสในการแสดงฝีมือทางการเขียนของตนเองลงในสื่อสิ่งพิมพ์ในสมัยนั้น

ส่วนวรรณกรรมคำฉันท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการเรียบเรียงถ้อยคำเพื่อสื่อความหมายตามองค์ประกอบของวรรณศิลป์ทั้งในระดับเสียง ระดับคำ และระดับข้อความ มีความงดงามเหมาะสมทั้งทางด้านรูปแบบ เนื้อหา และภาษา ดังนั้นจะเห็นได้ว่าคำประพันธ์คำฉันท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะได้รับการยอมรับและนำไปใช้ในแบบเรียนวรรณคดี แต่สิ่งหนึ่งที่สังเกตได้ คือ ในวรรณกรรมคำฉันท์จะปรากฏคำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตจำนวนมากทั้งนี้เพื่อให้คำเหล่านั้นสามารถนำมาวางในตำแหน่งครูลหุได้ อีกทั้งอาจมีการเปลี่ยนรูปของคำไปบ้างเพื่อแสดงให้ผู้อ่านเห็นชัดเจนว่าต้องอ่านออกเสียงอย่างไร เช่น ตัดบางส่วนของคำออกไป ใช้เครื่องหมายทัณฑฆาตกำกับเพื่อไม่ให้ออกเสียงนั้น นอกจากนี้ยังพบว่าในวรรณกรรมบางเรื่องมีการใช้เครื่องหมายวรรคตอนเป็นจำนวนมาก เช่น จุลภาค ปรศนิ อักขเรียว ทั้งนี้วิธีการนี้เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงอารมณ์ความรู้สึกตัวละครได้ง่ายขึ้นโดยตีความหมายจากอวัจภาษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการศึกษาวิเคราะห์เรื่องการประกอบสร้างวรรณกรรมคำฉันท์ของกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการประกอบสร้างคำฉันท์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวรรณคดีและวรรณกรรมตามแนวประวัติศาสตร์ รวมถึงนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์วรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาวรรณคดีในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การทำวิจัยครั้งต่อไปอาจนำผลการศึกษาการประกอบสร้างวรรณกรรมคำฉันท์ของกวีในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องไปเปรียบเทียบกับ การประกอบสร้างวรรณกรรมคำฉันท์ในยุคสมัยอื่นๆ เพื่อจะได้ทำให้เห็นพัฒนาการทางการแต่งคำประพันธ์ประเภทคำฉันท์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างครอบคลุมทุกด้านทั้งทางด้านรูปแบบ เนื้อหา และภาษา อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบคำประพันธ์ประเภทนี้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กุหลาบ มลลิกะมาส. (2543). *วรรณคดีวิจารณ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- กุหลาบ มลลิกะมาส. (2555). *ความรู้ทั่วไปทางวรรณคดีไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปัญญา บริสุทธี. (2534). *วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2509). *ศกุนตลา มัทนะพาธา ท้าวแสนปม ประมวลสุภาสิต พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: โปธิ์สามต้น.
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2553). *ปรียทรรคิกา*. ม.ป.ท.
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2553). *มนุษย์สรวยหรือไม่สรวย*. ม.ป.ท.
- มารศรี ศุภวิไล. (2528). *การศึกษาวิเคราะห์คำประพันธ์ประเภทฉันท์สมัยอยุธยา. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันท์ลักษณะ*. กรุงเทพฯ: สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: ยูเนี่ยน อุลตราไวโอเล็ต.
- หลวงธรรมาภิมณฑ์ (ถึก จิตรถถึก). (2556). *พهلควาวิคำฉันท์*. กรุงเทพฯ: เอดีสันเพรส.
- วรวรรณ ศรียาภย์. (2563). *ย่อหน้าและข้อความในภาษาไทย*. เอกสารการสอนชุดวิชาลักษณะภาษาไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วราภรณ์ บำรุงกุล. (2537). *ร้อยกรอง*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ.

ศ.เทศะแพทย์ (นามแฝง). (2501). *เทศะแพทย์คำฉันท์ของนายนราภิบาลและพระยาภักขมพลา*.
มปพ.

